

XII Lubelskie Forum Bibliologów Informatologów i Bibliotekarzy
INKLUZJA CYFROWA JAKO OBSZAR DZIAŁAŃ BIBLIOTEKI:
OD DOSTĘPU DO ŚWIADOMEGO UCZESTNICTWA
5.03.2026 r.

Projektowanie uniwersalne jako strategia budowania inkluzyjności usług bibliotecznych w przestrzeni fizycznej i cyfrowej.
Wnioski z wizyt studyjnych zrealizowanych w ramach projektu Neuro-inc.

Magdalena Wójcik

Krzysztof Gerc, Paloma Korycińska, Dorota Rak, Roksana Ulatowska

Uniwersytet Jagielloński

Cel projektu

- Punkt wyjścia - idea inkluzyjności usług bibliotecznych, definiowana jako dążenie do takiego zorganizowania usług, aby były dostępne i przyjazne dla jak najszerszej grupy użytkowników
- W literaturze przedmiotu można znaleźć wiele opisów pomysłów na dostosowanie usług bibliotecznych do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową czy sensoryczną, jednak problemy dostosowania fizycznych przestrzeni bibliotecznych do specyficznych potrzeb neuroróżnorodnych użytkowników są wciąż rzadko omawiane
- Teza - neuroróżnorodność może mieć istotny wpływ na zakres i sposób zaspokajania potrzeb informacyjnych użytkowników bibliotek akademickich, w tym na ich zachowania informacyjne
- Badania pozwolą opisać specyficzne potrzeby i oczekiwania neuroróżnorodnych użytkowników względem bibliotek akademickich, a tym samym lepiej dostosować do nich ofertę biblioteczną

Neuroróżnorodność

naturalnie występująca odmiana w budowie i funkcjonowaniu mózgu i układu nerwowego, objawiająca się trwałymi różnicami poznawczymi, sensorycznymi i behawioralnymi, które same w sobie niekoniecznie stanowią deficyty, ale mogą powodować trudności w środowisku dostosowanym do potrzeb większości populacji

Wizyty studyjne

- Szwecja (Stockholm University Library, KTH Library)
- Norwegia (OsloMet Library, Innlandet Elverum Library, Innlandet Hamar Library)
- Finlandia (University of Helsinki Library, Learning Centre Aleksandria, University of Alto Library, Oodi National Library)
- Belgia (University Library of Vrije Universiteit Brussel, Learning and Innovation Center Library)

Działania na rzecz inkluzyjności – wymiar ogólny

- Systematyczne badanie potrzeb użytkowników
- Dobra współpraca bibliotek akademickich z uczelnianymi centrami dostępności
- Stałe budowanie kompetencji związanych z dostępnością
- Płaska struktura organizacyjna i oddanie możliwości podejmowania większości decyzji samym bibliotekarzom

Universal design (projektowanie uniwersalne)

- Podejście zakładające projektowanie rozwiązań w sposób zaspokajający szczególne potrzeby konkretnych grup użytkowników, ale równolegle przydatny dla wszystkich (Goldsmith, 2007).
- Proces projektowania uniwersalnego przebiega w oparciu o siedem zasad:
  - 1) równy dostęp (Equitable Use)
  - 2) elastyczności użycia (Flexibility in Use)
  - 3) łatwa i intuicyjna obsługa (Simple and Intuitive Use)
  - 4) łatwe do przyswojenia informacje (Perceptible Information)
  - 5) tolerancja błędów (Tolerance for Error)
  - 6) niski wysiłek fizyczny (Low Physical Effort)
  - 7) właściwe wymiary i przestrzeń (Size and Space for Approach and Use) (Story, 2001).

Projektowanie uniwersalne w przestrzeni fizycznej

- Adaptacje przestrzeni dla osób z niepełnosprawnością ruchową – podjazdy, windy, szerokie drzwi i alejki, wszystkie toalety dostosowane, regulowana wysokość blatów
- Strefy ciszy, pozwalające odpocząć przestymulowanym użytkownikom
- Pomieszczenia do pracy indywidualnej, pozwalające użytkownikom lepiej się skupić i uniknąć przytłoczenia
- Drogowskazy o wysokim kontraście ułatwiające orientację w bibliotece i aplikacje ułatwiające orientację w przestrzeni

Projektowanie uniwersalne w przestrzeni fizycznej

- Stosowanie tekstyliów dźwiękochłonnych, wyciszanie pomieszczeń
- Nacisk na naturalne oświetlenie, ale także tworzenie zaciemnionych miejsc z możliwością regulacji natężenia światła
- Polityka czystego biurka – na powierzchniach tylko niezbędne przedmioty, np. lampki
- Uproszczenie niektórych komunikatów i dążenie do oczyszczenia przestrzeni biblioteki z niepotrzebnych bodźców i przedmiotów
- Podczas wydarzeń dla użytkowników i szkoleń bibliotecznych zwracanie szczególnej uwagi na sposób prezentacji treści, np. wcześniejsze przygotowanie planu prezentacji i jej harmonogramu, jednoczesne mówienie i pokazywanie na slajdzie (łączenie obrazu i dźwięku), uproszczenie kolorów i niektórych komunikatów

Projektowanie uniwersalne w przestrzeni wirtualnej

- Talking Books – flagowy projekt wdrożony we wszystkich szwedzkich bibliotekach – książki czytane przez narratorów lub sztuczną inteligencję i udostępniane online osobom z niepełnosprawnościami (wymóg prawny)
- Budowanie kolekcji audiobooków – niezbędnych osobom z niepełnosprawnością narządu wzroku, ale użytecznych dla innych grup odbiorców
- Jasne wskazówki dotyczące korzystania z biblioteki udostępniane na stronie www umożliwiające wcześniejsze zaplanowanie wizyty, co sprzyja redukcji niepewności i stresu
- Budowanie stron www w oparciu o dobrze przetestowane heurystyki
- Udostępnienie opcji personalizacji sposobów prezentacji informacji na stronach www

Wnioski

- Konieczna jest intensyfikacja rzetelnie i systematycznie prowadzonych badań potrzeb użytkowników oraz włączenie w większym niż dotychczas stopniu samych bibliotekarzy w procesy decyzyjne związane z kształtowaniem przestrzeni bibliotecznych
- Projektowanie uniwersalne może być postrzegane jako dobra strategia budowania inkluzyjności usług bibliotecznych zarówno w przestrzeni fizycznej, jak i cyfrowej
- Warto promować koncepcję projektowania uniwersalnego w środowisku praktyków, dzielić się refleksjami z wdrożeń oraz badać doświadczenia użytkowników wirtualnych i fizycznych przestrzeni bibliotecznych

Magdalena Wójcik
Krzysztof Gerc, Paloma Korycińska, Dorota Rak, Roksana Ulatowska

Uniwersytet Jagielloński

Strona projektu: <https://isi.uj.edu.pl/dzialalnosc-naukowa/neuro-inc>

Facebook: <https://www.facebook.com/share/16wkMPabZH/?mibextid=wwXlfr>

Linkedin: <https://www.linkedin.com/company/neuro-inc-project/>

NEURO-INC - Potrzeby i zachowania informacyjne neuroróżnorodnych użytkowników w kontekście projektowania inkluzywnych usług bibliotek akademickich w fizycznej przestrzeni biblioteki. Projekt finansowany przez Narodowe Centrum Nauki w ramach umowy UMO-2024/55/B/HS2/00694